

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора юридичних наук, доцента,
професора кафедри адміністративного та інформаційного права
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

Гулика Андрія Григоровича

на дисертаційну роботу **Кулібаби Олександра Олександровича**
«Забезпечення позову в цивільному судочинстві України»,
що подана на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 – Право
за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дисертаційної роботи. Забезпечення позову у цивільному судочинстві є одним із ключових інструментів охорони й захисту прав та законних інтересів учасників процесу, оскільки завдяки вчасним і належним заходам обмежувального характеру можна уникнути ситуацій, за яких ефективність майбутнього судового рішення виявляється під загрозою. Вітчизняне цивільне процесуальне законодавство систематично реформується, а судова практика демонструє приклади неоднозначного чи навіть суперечливого застосування заходів забезпечення позову, що свідчить про складність і водночас важливість цього інституту.

Науковці, серед яких Н.С. Алексеева, О.І. Антонюк, М.І. Балюк, Г.С. Буга, С.С. Бичкова, К.Г. Головка, Н.М. Грабар, О.В. Грабовська, О.С. Захарова, Я.П. Зейкан, Л.О. Єсіпова, В.А. Кройтор, О.О. Лабань, Г.З. Лазько, Д.Д. Луспенник, М.В. Мурзенко, О.П. Подцерковний, С.Я. Фурса, М.Й. Штефан, М.М. Ясинок та інші, здійснювали дослідження інституту забезпечення позову.

Водночас, у контексті адаптації вітчизняного законодавства до вимог європейських правових стандартів та сучасних інформаційних викликів постає потреба у більш детальному й комплексному осмисленні правової природи, принципів, способів і процесуальних гарантій під час реалізації заходів забезпечення позову. Особливої уваги вимагають питання пропорційності таких заходів та балансу між захистом прав позивача і недопущенням необґрунтованого обмеження свобод відповідача чи інших осіб.

Таке наукове вивчення сприятиме як систематизації нормативно-правового підходу до інституту забезпечення позову, так і формуванню єдиної сталої судової практики, що забезпечуватиме належний рівень правової визначеності. Усе це обумовлює актуальність дисертації Кулібаби Олександра Олександровича «Забезпечення позову в цивільному судочинстві України», яка покликана комплексно дослідити зазначений інститут, від його генези та юридичної природи до конкретних механізмів реалізації та способів захисту прав учасників процесу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до загальних напрямів і завдань науково-дослідницької роботи кафедри правосуддя та філософії юридичного факультету Сумського національного аграрного університету.

Наукова новизна одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження свідчать про наявність у роботі низки положень, що мають новизну і здатні суттєво доповнити доктрину цивільного процесуального права:

вперше:

– після оновлення Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК України) у 2017 році, сформульовано цілісну теоретико-правову модель забезпечення позову як процесуального інструменту цивільного судочинства, який не лише гарантує виконуваність судових рішень, а й забезпечує баланс між правами позивача та інтересами відповідача;

– доведено, що забезпечення позову треба розглядати як превентивний засіб із диспозитивною та пропорційною природою, цей засіб має на меті реальний захист прав позивача без надмірного порушення інтересів відповідача;

– запропоновано оновлену класифікацію заходів забезпечення позову з урахуванням майнової та немайнової природи, статусу учасників, строків дії, механізму реалізації, а також розмежування їх на прямі й непрямі заходи впливу;

– обґрунтовано специфіку процесуальних способів захисту осіб, що зазнали впливу від невинуватих чи надмірних забезпечувальних заходів; вказано на можливості скасування таких заходів, заміни одного виду іншим, оскарження ухвали суду, зустрічного забезпечення, а також застосування механізму компенсації шкоди;

– розроблено низку пропозицій щодо удосконалення положень ЦПК України, які передбачають: чіткіші вимоги до ухвали про забезпечення позову; розширення зустрічного забезпечення не лише на користь відповідача, а й інших заінтересованих осіб; збільшення строків для заявлення позовів про відшкодування шкоди та інше.

дістали подальшого розвитку:

– положення про історичну еволюцію інституту забезпечення позову та закономірності його трансформації з урахуванням змін державного устрою та судової системи, що дає можливість системно оцінити його сучасний стан і проблематику;

– завдання і функції інституту забезпечення позову (забезпечувальна, охоронна, попереджувальна, мотиваційна, відновлювально-компенсаторна, контрольна), які розкриваються через призму принципів цивільного судочинства;

– визнання відшкодування збитків як одного з результативних способів захисту прав осіб, які зазнали необґрунтованого обмеження; з цією метою запропоновано вдосконалити законодавчі формулювання та наукову дефініцію цього процесуального механізму.

удосконалено:

– практичні підходи до забезпечення своєчасності розгляду заяв про вжиття заходів забезпечення позову, запропоновано механізм оперативної передачі питання про забезпечення позову іншому судді у разі об'єктивної неможливості здійснювати провадження первісним суддею;

– термінологічний і понятійний апарат, застосовуваний у ЦПК України для регулювання інституту зустрічного забезпечення, зокрема наведено обґрунтування необхідності уніфікації терміна «заява про зустрічне забезпечення» та встановлення однакового розміру судового збору.

Наукове та практичне значення одержаних результатів визначається актуальністю обраної теми.

Викладені теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації можуть бути використані:

– у науково-дослідницькій сфері – для подальших досліджень актуальних проблем науки цивільного процесуального права, а також для продовження наукової розробки теорії забезпечення позову;

– у законопроектній роботі – при внесенні змін і доповнень у Цивільний процесуальний кодекс України;

– у правозастосувальній практиці – для використання судом при трактуванні цивільних процесуальних норм;

– у навчальному процесі – у ході викладання навчальної дисципліни «Цивільний процес», а також розробки навчальних посібників і практикумів з проблематики забезпечення позову.

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях. Основний зміст дисертації та отримані результати дослідження знайшли відображення в наукових публікаціях здобувача, зокрема у 4 статтях опублікованих у фахових виданнях (у тому числі одна з яких опублікована у виданні, що індексується у наукометричній базі даних Web of Science) та 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Така кількість і рівень апробації свідчать про належне обговорення методологічних підходів і пропозицій автора серед фахівців галузі, а також про високу затребуваність відповідної тематики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Дисертант використав комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що уможливило всебічний аналіз інституту забезпечення позову, зокрема:

– історичний метод дав змогу простежити генезис такого правового інституту від виникнення під впливом римського права до сучасних трансформацій у незалежній Україні;

– логіко-семантичний метод забезпечив чітке визначення та впорядкування правових понять, пов'язаних із забезпеченням позову;

– системно-структурний метод застосовано для комплексного розгляду правових норм, що регулюють процедури забезпечення позову, а також їхнього взаємозв'язку з іншими інститутами цивільного процесу;

– метод правового моделювання сприяв розробці конкретних пропозицій щодо вдосконалення чинного процесуального законодавства;

– метод аналізу дозволив ґрунтовно вивчити судову практику, виявити тенденції та проблемні аспекти застосування заходів забезпечення позову.

Застосування зазначених методів у межах єдиного дослідницького плану дало можливість глибоко й об'єктивно оцінити теоретичні та практичні аспекти теми, що підтверджує високий ступінь обґрунтованості наукових положень.

Структура та зміст дисертації, її завершеність і відповідність встановленим вимогам щодо оформлення. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатка. У першому розділі «Забезпечення позову в цивільному судочинстві України: теоретико-правова характеристика» викладено методологічні та історико-правові аспекти інституту забезпечення позову. Автор послідовно аналізує генезис відповідних правових конструкцій, визначає правову природу та сутність забезпечення позову, а також обґрунтовує його зв'язок із завданнями і функціями цивільного судочинства. Окрему увагу приділено класифікації заходів забезпечення позову, що є важливим підґрунтям для розкриття їхнього змісту.

У другому розділі «Механізм реалізації інституту забезпечення позову в цивільному судочинстві» обґрунтовано передумови та підстави застосування заходів забезпечення позову. Дисертант ретельно аналізує порядок розгляду судами відповідних заяв, а також звертається до питань виконання ухвал суду про забезпечення позову. Сформульовані пропозиції щодо вдосконалення процесуальних норм спрямовані на забезпечення своєчасної та пропорційної реакції суду з метою охорони прав і законних інтересів учасників справи.

Третій розділ «Захист прав та законних інтересів учасників судового процесу з огляду на процедури забезпечення позову: проблеми формування сталої судової практики» присвячений питанням, пов'язаним із процесуальними засобами захисту осіб, стосовно яких було застосовано заходи забезпечення позову, а також розгляду позовів про відшкодування збитків, завданих реалізацією таких заходів. Автор розкриває як традиційні, так і новітні підходи до визначення ефективних способів правового захисту, аналізує сучасну судову практику й окреслює напрями її подальшої уніфікації та вдосконалення.

Зміст дисертації свідчить про досягнення автором мети дослідження та виконання поставлених завдань. Він відображає актуальність обраної проблематики, наукову новизну теоретичних гіпотез і положень, що висуваються, а також обґрунтованість пропозицій і рекомендацій.

Дисертаційна робота Кулібаби Олександра Олександровича «Забезпечення позову в цивільному судочинстві України» є комплексною, завершеною, самостійною науковою працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, а саме: аналіз генезису інституту забезпечення позову в системі цивільного судочинства; розкриття правової природи та поняття забезпечення позову в цивільному судочинстві; визначення завдання,

функцій та юридичного значення забезпечення позову у системі цивільного судочинства України; здійснення класифікації видів забезпечення позову; встановлення передумов і підстав для його застосування; дослідження порядку розгляду судами заяв про забезпечення позову; виявлення та розкриття процесуальних засобів захисту прав і законних інтересів осіб у зв'язку зі вжиттям таких заходів; аналіз процедури відшкодування збитків учасникам процесу, завданих забезпеченням позову; формулювання пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства та практики його застосування. Ознайомлення з дисертацією О. О. Кулібаби свідчить про набуття ним теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, необхідних для продукування нових ідей, розв'язання комплексних наукових проблем у сфері правознавства, а також оволодіння сучасною методологією наукової діяльності, що сприяло проведенню наукового дослідження з результатами, які мають новизну, теоретичне й практичне значення.

Структура дисертації узгоджується із загальними вимогами до наукових досліджень, а оформлення відповідає наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами). Робота має цілісний, завершений характер і демонструє високий рівень авторського володіння досліджуваною проблематикою. Порухень академічної доброчесності офіційним опонентом не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Дисертація справляє позитивне враження ґрунтовного та самостійного дослідження, однак варто звернути увагу на певні питання, що викликають дискусію.

Автором обґрунтовується доцільність перенесення положень про наслідки оскарження ухвали щодо заміни одного виду забезпечення позову іншим до окремої спеціальної статті ЦПК України. Така структуризація закону може поліпшити логіку його викладу, але постає питання про реальну вагомість цього кроку для підвищення ефективності судочинства. У перспективі воно, ймовірно, незначно вплине на строки та якість судового розгляду, проте може виявитися зручним для легшого пошуку відповідних норм учасниками процесу.

Водночас потребують розширення аспекти, пов'язані із застосуванням заходів забезпечення у справах про інтелектуальну власність, оскільки з огляду на зростаючу кількість таких кейсів доречно було б глибше розкрити цю тематику. Це не знижує цінності дисертації, але окреслює поле для подальших наукових пошуків.

Загалом, висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на високу оцінку якості роботи. Вони радше вказують на можливі напрями поглиблення окремих аспектів дослідження у майбутньому.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Кулібаби Олександра Олександровича «Забезпечення позову в цивільному судочинстві України», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – Право за спеціальністю 081 – Право, за змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог

до оформлення дисертації» та постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного
та інформаційного права
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

«10» січня 2025 року

Андрій ГУЛИК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА"
ВІДДІЛ ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
КАДРІВ
НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ КАДРІВ
02673010
" 20 " 2025